

Kristen miljöetik

Några olika traditioner och tänkares
syn på "djur och natur"

Jenny Ehnberg

Vad är miljöetik?

- Del av etiken som handlar om värderingar av miljö och natur samt normer för handlingar i relation till "den".
- Normativ etik – hur bör vi handla gentemot naturen och andra djur? Olika normativa modeller ger olika svar.
- Metaetiska frågeställningar: vad är ett moralisk subjekt, vad har intrinsiskt eller instrumentellt värde? Är värden objektiva dvs säger något om världen så som den är?
- Filosofiska tankar om naturen funnits långt tillbaka i historien, dock är miljöetiken ett relativt modernt fenomen (från 70-talet).

Moraliskt subjekt

- Moraliskt subjekt – tänkande, kännande, beslutskapabla agenter. I centrum för etiken.
- Kriterier för vem/vilka som ska definieras som moraliska subjekt varierar mellan olika normativa positioner.
- Stor fråga för miljöetiken – vilken moralisk ställning bör icke-mänskliga djur, andra arter, växter, andra levande organismer ges.
- Moraliskt anseende – att tillräkna någon/något moraliskt anseende innebär att dennes intressen beaktas när olika handlingsalternativ övervägs.
- Kännande; förmågan att uppleva lidande (och bristen därav) samt även medvetande om den egna existensen och en vilja att fortsätta denna ofta viktiga kriterier.

Människan

- Antropocentrism – människan i centrum. I normativ version: människor de som har moralisk tyngd.
- Teleologisk, djuren och naturen finns till enbart för människans skull.
- I kristen och för den del abrahamitisk tradition ses människans roll som överordnad andra livsformer - ett uttryck för Guds vilja.
- Herravälde, naturen är för människans skull.
- Förvaltarskap (teologiskt och icke-teologiskt), en gåva vi fått att förvalta.
- Alternativ till antropocentrism: etiken är antropogen – dvs människoskapad.

Naturen

- Ekosystem – Ett interagerande natursystem som består av både levande organismer och icke-levande föremål såsom stenar och vatten. T ex en skog.
- *Ekocentrism* – Normativ position som framhåller att ekosystem har egenvärde som inte är avhängigt delarna i det.
- Biocentrism där förhållningssättet är att allt levande sätts i centrum. Alla levande individer har ett intrinsiskt värde, även kallat egenvärde. Hela ekosystem har dock ett instrumentellt värde för att främja individerna i systemet.
- Arne Naess djupekologi

Centrala frågeställningar

- Människan som moralisk agent, bärare av moraliskt värde.
- Andra varelsers moraliska status. Vad är avgörande för att någon/t ska tillskrivas moraliskt värde?
- Hur ska vi förstå ansvar?
- Människors moraliska motivation? Individ och struktur
- Framtida generationer. Ansvar inte genom rum utan genom tid.
- Hållbar utveckling – preserveera biologisk mångfald. Hänger mer eller mindre ouplösligt samman med diskussionen om ansvaret mot framtida generationer.

Kristna trad. om miljö – några premisser

Den bibliska föreställningen om att Gud har skapat allting gott och ännu upprätthåller allt liv.

Gud har inte bara skapat utan är också närvarande i sin skapelse. Naturen är därför helig, och den får inte degraderas till en resurs som människan utnyttjar för sina egna behov.

Människan har enligt skapelseberättelserna av Gud fått uppgiften att bruka, vårda och bevara allt levande.

Människans särställning i skapelsen är förbunden med ett särskilt ansvar – hon är satt att förvalta skapelsen.

Forts...

- Livet och tillvaron som helhet är en gåva från Gud, tanke som kan vara en fruktbar grund för teologisk-etisk reflektion om miljön.
- Människan tar emot och är beroende av det gåvans givare ger. Hon kan därför ej förstås som helt självständig aktör.
- Biblisk verklighetsuppfattningen teocentrisk: inför Gud står människan på samma plan som den övriga skapelsen.
- Eftersom tillvaron är en gåva och en avbild av det största mysteriet av alla, Gud, kan inte människan förstå, förklara och kontrollera allt i världen.
- Att tro sig klara av det här, och dessutom anse sig ha rätt att göra det, är att göra sig själv till gud.

Några röster från historien

- Franciskus av Assisi 1181-1226
- Tydlig med att beskriva naturen som Guds skapelse, en plats där Guds kärlek manifesteras.
- Tanken om världen som Guds skapelse märktes också i hans förhållningssätt till människor och djur.
- Känd legend ur Franciskus liv är när han utanför Spoleto predikade för fåglar. Fåglarna skall ha låtit honom röra vid dem och bli välsignade. Vid andra tillfällen skall han ha talat till fåglar; de verkade lyssna och tystnade när han bad dem detta.

Några nutida röster

- Robin Attfields - kristen teolog som förespråkar en 'biocentrisk konsekvensutilitarism'.
- Innebär att levande varelser är lika gällande moraliskt anseende, dvs deras intressen ska beaktas men att de skiljer sig åt i moralisk signifikans.
- Vissa förmågor/kapaciteter, som t ex autonomi, har större värde- De varelser som har dessa förmågor har därför större moralisk signifikans.
- En form av konsekventialism som innebär att handlingar och underlåtelser av handlingar bedöms efter om de både ökar den "översiktliga balansen av gott över ont"
- Men också mer indirekt om de är förenliga med vissa praktiker som kan anses öka det goda.

Utmanar teologisk antropocentrism

- James Gustafson – teocentrisk etik
- Rosemary Radford Ruether – feministisk ekoetik
- Hans Jonas – icke-antropocentrisk ansvarsetik

Ansvar för framtida generationer

- Jordens alla olika resurser är ett kapital som tillhör mänskligheten gemensamt.
- Även framtida generationer bör räknas in i det som avses med mänskligheten. Rumsligt avstånd oväsentligt så även tidsmässigt.
- Vår resursanvändning måste ligga på en nivå som gör det möjligt för kommande generationer att upprätthålla en åtminstone likvärdig levnadsstandard som vår.
- Inte bara människan utan andra djur och arter bör räknas in i de framtida generationerna, ansvaret gäller även dem.
- Problem med att prata om rättigheter i detta sammanhang; icke-existerande agenter kan inte tillskrivas rättigheter.
- En potentiell konflikt mellan att bekämpa orättvisa i nuläget och ansvar för framtida generationer?

Hållbar utveckling

- Begreppet introducerades i Brundtland-rapporten 1987.
- Def: "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov"
- Tre aspekter: ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet
- Begreppet ger utrymme för en mycket vid tolkning – används flitigt i politisk diskurs utan vidare def.
- Och hur de tre aspekterna eller polerna (ovan) ska balanseras är inte givet – stor oenighet råder.

Miljöetik- en global etik?

- Vad är global etik?
- Universell etik, ej samma.
- En ny global situation, där miljöproblemen om något visar hur sammanhängande världen är, kräver nya etiska bearbetningar.
- En värld (glob) – en moralisk gemenskap: kosmopolitanism
- Globalt medborgarskap – global citizenship
- Olika normativa etiska modeller ger olika svar på vad en global etik bör fokusera på: mänskliga rättigheter, demokrati, global rättvisa, hållbarutveckling.